

پژوهش‌ها در معماری اسلامی ۵

فصلنامه علمی - پژوهشی
قطب علمی معماری اسلامی
سال دوم - شماره چهارم - زمستان ۱۳۹۳

الگوهای طراحی مسجد در معماری معاصر
محمد جواد مهدوی‌نژاد / محمد مشایخی / منیره بهرامی

بررسی تأثیر مفهوم «درخت طوبی» در شکل‌گیری گنبد‌های شاخص صفوی
هادی صفایی‌پور / غلامحسین معماریان / محمدرضا بمانیان

مفهوم ماندگاری در معماری اسلامی و مقایسه‌ی آن با مفهوم پایداری در معماری معاصر
فائزه شفیعیان داریانی / محمدرضا پورجعفر / علیرضا قبادی

باغ ایرانی - باغ شفاعت
شفابخشی طبیعت در نگاه اسلامی و محیط‌های درمانی
کریم مردمی / صدیقه میرهاشمی / کسری حسن پور

گونه‌شناسی الگوی چهارصفه در معماری ایرانی و سیر تحول آن
اسدالله جودکی عزیزی / سیدرسول موسوی حاجی / رضا مهرآفرین

بررسی ویژگی‌های فضای ورودی به عنوان مفصل و حریم بصری در عرصه‌های عمومی مجاور
نمونه موردی: بندر لافت
مهران علی‌الحسابی / ابوالفضل قربانی

بازخوانی اسناد کتیبه‌ای غیرمنقول در میراث جهانی مجموعه بازار تاریخی تبریز
حسین اسمعیلی سنگری / وحید ایلائی

لیست داوران این شماره:

دکتر بهمن ادیب زاده، دانشیار دانشگاه شهید بهشتی
دکتر علی اسدپور، مدرس دانشگاه هنر شیراز
دکتر محمدرضا بمانیان، استاد دانشگاه تربیت مدرس
دکتر علی اکبر تقوایی، دانشیار دانشگاه تربیت مدرس
دکتر حیدر جهانبخش، استادیار دانشگاه پیام نور
دکتر مهدی خاکزند، استادیار دانشگاه علم و صنعت
دکتر محمدحسین ذاکری، استادیار دانشگاه شیراز
دکتر علی محمد رنجبر کرمانی، استادیار دانشگاه قم
دکتر محمدمنان رئیسی، استادیار دانشگاه علم و صنعت
دکتر حسن سجاذزاده، استادیار دانشگاه بوعلی همدان
دکتر اصغر مرادی، استاد دانشگاه علم و صنعت
دکتر ابوالفضل مشکینی، استادیار دانشگاه تربیت مدرس
دکتر غلامحسین معماریان، استاد دانشگاه علم و صنعت
دکتر صلاح الدین مولانائی، استادیار دانشگاه کردستان
دکتر مسعود ناری قمی، مدرس دانشگاه کاشان
دکتر بهزاد وثیق، استادیار دانشگاه صنعتی جندی شاپور
دکتر پریسا هاشم پور، استادیار دانشگاه هنر اسلامی تبریز

نشریه پژوهش‌های معماری اسلامی بر اساس مجوز کمیسیون نشریات
وزارت علوم تحقیقات و فناوری به شماره ۱۳۷۲۰۶/۱۸/۳ مورخ
۹۳/۷/۲۸ از شماره نخست دارای اعتبار علمی پژوهشی می باشد.

این مجله در پایگاه های (SID) و (ISC) نمایه می شود و
برنامه هایی در دست است که مجله در پایگاه (ISI) نیز نمایه شود.

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی دانشگاه علم و صنعت ایران

سرمدیر: مهندس عبدالحمید نقره کار

مدیر داخلی: دکتر محمد منان رئیسی

ویراستار ادبی فارسی: سارا متولی، محمد نقی تسکین دوست

ویراستار ادبی انگلیسی: مجتبی حکیم الهی

کارشناس مجله: مهندس امیر حسین یوسفی / فلامعمارزنجانی

هیأت تحریریه:

دکتر سید غلامرضا اسلامی : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر حسن بلخاری : دانشیار دانشگاه تهران

دکتر مصطفی بهزادفر : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمد رضا پور جعفر : استاد دانشگاه تربیت مدرس

دکتر مهدی حمزه نژاد : استادیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر اسماعیل شیعه : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر منوچهر طیبیان : استاد دانشگاه تهران

دکتر محسن فیضی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر حمید ماجدی : دانشیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر اصغر محمد مرادی : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر غلامحسین معماریان : استاد دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر فاطمه مهدیزاده : دانشیار دانشگاه علم و صنعت ایران

دکتر محمدنقی زاده : استادیار واحد علوم تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر علی یاران : دانشیار وزارت علوم تحقیقات ، فناوری

طراح جلد و صفحه آرا: مهندس امیر حسین یوسفی

قیمت: ۱۰۰۰۰ ریال

مفهوم ماندگاری در معماری اسلامی و مقایسه‌ی آن با مفهوم پایداری در معماری معاصر*

فائزه شفیعیان داریانی*

کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، گروه معماری، واحد قزوین، ایران

محمدرضا پورجعفر**

استاد معماری و شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس تهران (نویسنده مسئول)

علیرضا قبادی***

استادیار دانشکده ادبیات، دانشگاه خوارزمی تهران و کرج

تاریخ دریافت مقاله: ۹۳/۶/۱۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۹۳/۱۱/۲۹

چکیده:

این مقاله منتج از پژوهشی است هدفمند در جهت بررسی معنای عمیق ماندگاری در معماری ایران در دوره‌ی اسلامی و مقایسه با مفهوم پایداری و معماری پایدار در دوران معاصر. به نظر می‌رسد تعریف و تحقیق چندانی در باب علل و عوامل ماندگاری در معماری ایران انجام نشده است. آنچه که به صورت محدود انجام گرفته بیشتر به بیان توصیفی از بناهای ادوار مختلف معماری ایران پرداخته است. به دلیل نزدیکی معنای این دو واژه به یکدیگر، مرزبندی چندان مشخصی هم بین واژه‌ی ماندگاری با پایداری تا به امروز صورت نگرفته است. هدف از این پژوهش ضمن بیان تفاوت اساسی بین دو مفهوم ماندگاری و پایداری در معماری ایران، بیان ویژگی‌ها، عوامل و اصول مؤثر بر معماری ماندگار است. لذا این پژوهش در پی یافتن چرایی و رمز ماندگاری و جاودانگی در مجموعه آثار معماری به جا مانده از دوران گذشته است. معماری ایرانی شاهد استفاده از الگوهای ماندگاری بوده است که به دلیل بی‌توجهی معماران معاصر به این گنجینه عظیم و پذیرش بی‌چون و چرای معماری مدرن و وارداتی، بیم آن می‌رود که این الگوها به دست فراموشی سپرده شوند. پدیده‌های مذکور هم به لحاظ فرهنگی - ساختاری و هم کارکردی نقش معنی‌داری در جامعه ایفا می‌نمایند. لذا در مقاله حاضر، پس از بیان معنای واژه‌های ماندگاری و پایداری و مقایسه‌ی لغوی آنها با یکدیگر، به بیان دیدگاه‌های صاحب‌نظران درباره راز ماندگاری و مفاهیم پایداری پرداخته است. نتایج این پژوهش بر این مهم استوار است که معماری زنده به‌عنوان عامل ماندگاری و جاودانگی معماری امروز مطرح می‌شود و برای تبیین موضوع زیگورات چغازنبیل، مجموعه مذهبی - سیاحتی میدان نقش جهان، بازار تبریز و میدان آزادی مورد بررسی قرار می‌گیرد. پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت موضوع از گونه‌ی استدلال منطقی است؛ لذا در انجام این پژوهش، برای جمع‌آوری اطلاعات از تکنیک‌هایی مثل اسناد و مدارک در بستر مطالعات کتابخانه‌ای، پرسشنامه استفاده شده است. نتایج تحقیق حاضر بر این مهم استوار است که تفاوت اساسی معماری ماندگار و پایدار در وجود عنصر معنی و معنویت است. علاوه بر این مشخصه، توجه به فرهنگ و استفاده از کهن‌الگوهای ماندگار و توانایی جذب مخاطب را می‌توان از دیگر تفاوت‌های میان معماری ماندگار و پایدار بیان نمود.

واژگان کلیدی: ماندگاری، پایداری، معاصر، معماری ایرانی - اسلامی.

* مقاله‌ی حاضر، مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد فائزه شفیعیان داریانی با عنوان «طراحی مجتمع مسکونی با رویکرد ماندگاری در منطقه ۲۲ تهران» به راهنمایی دکتر «محمدرضا پورجعفر» و مشاوره دکتر «علیرضا قبادی» می‌باشد.

۱. مقدمه

معماری ایرانی است. در این زمینه نگارندگان این نوشتار بر این باورند که بررسی‌بناهای ماندگار و جاودان در معماری، یافتن هندسه و الگوهایی که به صورت مشترک در این بناها به کار رفته است؛ می‌تواند در دستیابی به راهکاری در جهت ماندگاری در بناها مؤثر باشد. بیان این نکته ضروری است که منظور از دستیابی به الگوهای مشترک در بین بناهای ماندگار، به معنای کپی‌برداری صرف از آنها نیست، بلکه تولد دوباره آن در دنیای امروز با توجه به نیازهای امروزه انسان است. چراکه این بناها، بی‌زمان، زنده و جاودانه‌اند. آنچه در این تحقیق مد نظر است با این پرسش مطرح می‌گردد که تفاوت اساسی ماندگاری با پایداری چیست؟ اهداف، سؤالات و فرضیه‌های این پژوهش، در نمودار ۱ آورده شده‌است. نحوه‌ی عملکرد تحقیق در راستای رسیدن به اهداف تحقیق در نمودار ۲ بیان گردیده‌است.

معماری خلق فضایی زنده و پویاست که به واسطه بیان معمارانه عینیت پیدا می‌کند. معماری با هدف آسایش و آرامش انسان از تفکر او پدید می‌آید و نمی‌توان آن را تنها در جهت پاسخ به نیازهای مادی و فیزیکی انسان‌ها محدود کرد. می‌توان معماری را به عنوان ظرفی برای زندگی انسان در نظر گرفت که علاوه بر برآوردن نیازهای فوق، هدفی بس والاتر بر آن مترتب می‌باشد که همانا برقراری ارتباط با احساسات و عواطف انسانی است. معماری تجسم فرهنگ یک جامعه است که در قالب کالبد مادی ارائه و بیان می‌گردد و مورد قضاوت قرار می‌گیرد. امروزه یکی از مهمترین مسائلی که نظر معماران را به خود جلب نموده است، مسئله لزوم ماندگاری در معماری معاصر و احیای

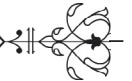

نمودار ۱. اهداف، سؤالات و فرضیه‌های تحقیق؛ (مأخذ: نگارندگان)

نمودار ۲. نحوه‌ی انجام تحقیق در راستای رسیدن به اهداف پژوهش؛ (مأخذ: نگارندگان)

نوگرا، فرانوگرا و رویکردهای فراگیرتر)» برای بررسی جاودانگی، پس از بررسی واژه‌های مطرح در این حوزه و شناخت مفاهیم هر یک از آنها، تعاریف ارائه شده از یک اثر جاودان مطرح را مورد ارزیابی و نقد قرار داده است. در انتها اصول بدست آمده، با دیدگاه مرحوم پیرنیا در خصوص معماری ایران مورد مقایسه و ارزیابی قرار گرفته است. مهندس نقره‌کار، «اصول پیرنیا» را مایه جاودانگی مطرح نموده‌اند؛ چرا که هم به طبیعت و صفات خداوند توجه شده است و هم اینکه بومی و سنتی‌اند.

در این زمینه کتاب «معماری و راز جاودانگی» اثر کریستوفر الکساندر قابل طرح است. او شرط لازم برای معماری خوب، رسیدن به فضاهایی زنده و سعادت بخش و جاودانه، شناخت زندگی انسان می‌داند و آنچه را که مایه جاودانگی است، دست یافتن به الگوهای مشترکی می‌داند که متعلق به مکان خاصی نیستند؛ بلکه درهمه جای جهان ماندگار و جاودانه‌اند.

۳- تعریف لغوی واژه ماندگاری و پایداری

در ابتدا لازم است برای درک بهتر مفهوم دو واژه‌ی ماندگاری و پایداری، معنای لغوی آن‌ها بررسی شوند (جداول ۱ و ۲).

جدول ۱. تعریف واژه ماندگاری در فرهنگ لغات؛ (مأخذ: نگارندگان)

ردیف	مرجع تعریف	تعریف	کلیدواژه (ملاحظات)
۱	فرهنگ لغات دهخدا (دهخدا، ۱۳۵۲، ۱۱۴)	کسی که در جایی اقامت (دائم یا طولانی) کند. پایدار، بادوام. آنکه بماند، ماندنی، مقابل رفتنی.	ماندگاری با پایداری هم معنا دانسته شده است.
۲	فرهنگ لغات معین (معین، ۱۳۸۸، ۳۷۱۹)	کسی که در جایی اقامت (دائم یا طولانی) کند. پایدار، ماندنی.	ماندگاری با پایداری هم معنا دانسته شده است.
۳	فرهنگ لغات عمید (عمید، ۱۳۸۹، ۹۰۲)	پایدار، ماندنی.	ماندگاری با پایداری هم معنا دانسته شده است.
۴	فرهنگ لغات مریام وبستر	Continuance Durability Persistence	دوام مترادف با ماندگاری بیان شده است.
۵	فرهنگ لغات آکسفورد	Persistence	واقعیت مداوم در عقیده و البته در عمل به رغم دشواری و یا مخالفت.
۶	فرهنگ لغات تسارس	Constancy	تداوم به عنوان مترادف با ماندگاری بیان شده است.
۷	وجوه مشترک		در فرهنگ لغات فارسی ماندگاری با پایداری به یک معناست.

نظر به اینکه پژوهش فوق در ادامه منوط به مطالعه و بررسی چند بنای خاص از معماری ایران گردیده است؛ لذا بناهای مورد بحث به عنوان جامعه نمونه و جهت آزمون فرضیه تلقی می‌شوند. از آنجا که تعداد بناهای نسبتاً ماندگار موجود در معماری ایران و بررسی نظرات و جمع‌آوری اطلاعات مربوط به تک‌تک آن‌ها دشوار می‌باشد؛ جهت سرعت بیشتر و قدرت عمل جامعه نمونه به صورت محدود انتخاب گردید.

۲. پیشینه تحقیق

در زمینه‌ی ماندگاری در معماری، به ویژه ماندگاری در معماری ایران تحقیقات اندکی صورت گرفته است که خود دلیل انجام این پژوهش به حساب می‌آید. در مقاله‌ای تحت عنوان «جاودانگی در شهرسازی با نگاهی به شهر رم» جاودانگی در بناهای دوره‌های مختلف در شهر رم مورد بررسی قرار گرفته است و آنچه که به عنوان مظهر جاودانگی مطرح شده است حضور عنصر معنویت است (پورجعفر ۱۳۸۲، ۵۱-۵۴).

مهندس نقره‌کار (نقره‌کار ۱۳۸۸، ۳۱-۴۴) در مقاله‌ای با عنوان «راز جاودانگی آثار معماری (تحلیلی بر نگرش‌های

جدول ۲. تعریف واژه‌ی پایداری در فرهنگ لغات؛ (مأخذ: نگارندگان)

منابع	تعریف	مرجع تعریف	ردیف
۱	فرهنگ دهخدا	پایدار به معنی بادوام و ماندنی ذکر شده است.	دهخدا ۱۳۷۷، ۴۷
۲	معنی و ریشه پایداری در فرهنگ لاتین	Sustain: حمایت، زنده نگه داشتن، ادامه دادن مستمر می‌باشد. Sustainable: پایداری، صفتی که چیزی را توصیف می‌کند که باعث آرامش و تغذیه و تأمین زندگی و در نتیجه به تداوم زندگی و طولانی کردن آن منجر می‌شود. Substance: فرآیند پایداری زندگی.	آذربایجانی؛ مفیدی ۱۳۸۲، ۳۵۱
۳	دیدگاه برخی صاحب‌نظران	- کلمه پایا به معنی ثابت، باقی و پاینده و پایدار به معنی ثابت، با ثبات، دائم، باقی، استوار، پابرجا، جاودان، ماندنی در مقابل رفتنی به کار رفته است.	مفیدی و همکاران ۱۳۸۶، ۴۷
		- واژه‌ی پایدار، امروزه به طور گسترده به منظور توصیف جهانی آن، که در آن نظام‌های انسانی و طبیعی توأماً بتوانند تا آینده‌ای دور ادامه حیات دهند به کار گرفته می‌شود.	بحرینی و دیگران ۱۳۸۰، ۴۲
		- پایداری به عنوان وجه وصفی توسعه، وضعیتی است که در آن مطلوب بودن و امکانات موجود در طول زمان کاهش پیدا نمی‌کند و بر حمایت یا دوام بلند مدت دلالت می‌کند.	زاهدی و همکاران ۱۳۸۴، ۴۷

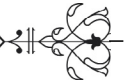
داشت؛ ولی برای ماندگاری معنا در معماری، باید جسم و روح بنا با هم مرتبط باشند یا اینکه جسم موجب ایجاد یک معنای ماندگار در بنا شود و یک تصویری ماندگار را خلق کند. شاید دلیل آنکه با هر مشرب و سلیقه ای اشعار مولوی و حافظ بر دل‌ها می‌نشیند؛ وجود وزن، قافیه و معنای موجود در آن است. این ویژگی را در قرآن کریم هم می‌توان دید. بنابراین به نظر می‌رسد معماری هم وزن و قافیه و هم معنای مخصوص به خود را می‌طلبد تا ماندگار شود.

۴. ماندگاری و جاودانی در معماری از دیدگاه صاحب‌نظران

«معماری چیزی را ماندگار و ستایش می‌کند. از این رو جایی که چیزی برای ستایش وجود نداشته باشد؛ معماری هم نمی‌تواند وجود داشته باشد» (پالاسما ۱۳۸۵، ۱۹). از آنجا که معماری یکی از مهمترین عوامل شکل‌دهنده محیط زیست است؛ باید ابعادی «جامع» و در عین حال «طبیعی» داشته باشد. بر همین اساس معماری، در هر زمینه‌ای، باید بتواند در نوع خود، پاسخگوی نیازهای زمانی

تعریف واژه‌ی ماندگاری آن طور که توسط پاکزاد (پاکزاد ۱۳۷۹، ۱۰۸) مطرح شده عبارت است از: ماندنی، یعنی آنچه که بتواند باقی باشد و تداوم یابد. ایشان از قول لینچ ماندگاری را اینگونه تعریف نموده اند: «میزان مقاومت عناصر یک شهر در مقابل فرسودگی و زوال و دارا بودن توانایی فعالیت طی دوره طولانی.» در فرهنگ لغات فارسی ماندگار به معنای پایدار و ماندنی تعریف شده است. در نتیجه می‌توان این دو کلمه را در فارسی معادل هم دانست؛ ولی در فرهنگ لغات انگلیسی ماندگاری مترادف پایداری تعریف نشده است. آنچه که می‌توان تا حدودی مترادف این واژه در فارسی دانست واژه‌ی «ماندگار، Persistence» است که به معنای ماندگار در فرهنگ آکسفورد دانسته شده است. بطور کلی ماندگاری دو بعد دارد؛ یک بعد آن بعد معنا و مفهوم آن است و بعد دیگر کالبد آن. کالبد آن همان دوام «Durability» است و مفهوم و معنای آن به نوع و نحوه‌ی طراحی مربوط می‌شود. ماندگاری کالبد به سازه، کالبد فیزیکی و ایستایی آن مربوط می‌شود و چه بسا بدون استحکام و مقاومت کالبدی ماندگاری معنایی نخواهد

«هویت» استفاده می‌کند و آن را راز ماندگاری و جاودانگی اثر معماری می‌داند (نقره‌کار و دیگران ۱۳۸۸، ۴۲). با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده در این بخش وجه اشتراک این دیدگاه‌ها را می‌توان در چند عامل خلاصه کرد که عبارتند از: پاسخگویی به نیازهای زمانی و مکانی، توجه به آداب و رسوم، معنا و کالبد بنا. در نهایت می‌توان به طور خلاصه تا به اینجا نتیجه گرفت علاوه بر مسائلی که امروز از عوامل مهم در ساخت بنا مطرح است (اقلیم، امنیت، اقتصاد، مصرف مناسب انرژی و...)، مسائل و مفاهیم دیگری نیز وجود دارند که باید به آن‌ها هم توجه لازم را مبذول داشت تا بتوان یک معماری ماندگار هم از لحاظ کالبدی و هم از لحاظ معنایی بوجود آورد. بنابراین برای شناخت ویژگی‌های یک اثر ماندگار، واری بررسی کالبد مادی، نیاز است تا راز و رمزهای پنهانی که در قالب فرهنگ جامعه، احترام به طبیعت و پاسخگویی به نیازهای روزمره انسان، در معماری تجلی یافته اند را شناخت. به عبارت دیگر، علاوه بر بررسی کالبد بنا، باید آنچه را که به معماری، معنا می‌بخشد و باعث زنده ماندن ابنیه می‌شود؛ مورد بحث و مطالعه قرار گیرد.

۵. معماری پایدار و اهداف پایداری

بر اساس طرح «OECD» (Organization of Economic Cooperation and Development) بناهای پایدار، بناهایی تلقی می‌شوند که کمترین تأثیرات مخرب را بر محیط‌های ساخته شده (مصنوع) و طبیعی مجاور و بلافصل خود و نیز ناحیه اطرافشان و همچنین زمینه‌ی کلی خود داشته باشند. ساختمان‌های پایدار به تمام چرخه‌ی حیات ساختمان، محیط باکیفیت، کارکرد مطلوب و آینده توجه می‌کند (زندیه و دیگران ۱۳۸۹، ۵-۶). یکی از اهداف مهم پایداری جبران مافات است که انسان در طی صنعتی شدن و پیشرفت ظاهری از دست داده است و انسان را به فکر حفاظت از اکوسیستم‌ها و استفاده‌ی بهینه از استعداد‌های موجود در طبیعت به منظور بقا و حفظ آن‌ها برای نسل‌های آینده واداشته تا در عین آسایش و ارتقای کیفیت زندگی بشر، از تخریب آن‌ها نیز جلوگیری به عمل آورد. از اهداف دیگر، توجه به زیست‌محیط‌های طبیعی است؛ زیرا مسائلی

و مکانی باشد. اگر به این نکته کلیدی توجه کنیم که رابطه‌ی معماری با سرزمینی که در آن پدید می‌آید؛ همان رابطه‌ای است که انسان با آداب و رسوم، سنت‌ها و در حقیقت با «فرهنگ» خویش دارد؛ به این نتیجه خواهیم رسید که انسان سرگردان، فقط می‌تواند یک معماری بی‌ریشه و بی‌هویت را پدید آورد (آیوازیان ۱۳۷۶، ۲). جاودانه شدن یک پدیده، علاوه بر ویژگی‌هایش، بر نحوه‌ی برخورد با آن در دوره‌های بعدی و همچنین شرایط پیرامون آن مؤثر است. از همین رو، زمانی که گفته می‌شود یک خانه یا یک موسیقی روح دارد؛ یعنی از قوه‌ی جاذبه حقیقی و در نتیجه از خاصیت اثرگذاری برخوردار است. بدیهی است باید به دنبال عامل این جاذبه بود و از خود پرسید چرا آثار به ظاهر زیبا، خالی از جاذبه و روح است؟ طرح این مسأله نیاز به یک بررسی همه‌جانبه دارد (آیوازیان ۱۳۸۵، ۶). در نهایت علی‌رغم آن که در واقعیت نمی‌توان معنا، کارکرد و کالبد یک پدیده را از هم تفکیک کرد؛ ماندگاری در هر سه آن‌ها قابل بررسی است (پاکزاد ۱۳۷۹، ۱۰۸).

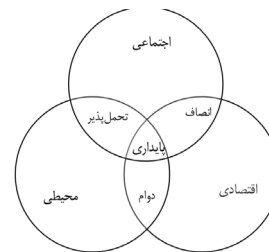
در راستای مطالب ارائه شده به بررسی نظرات کریستوفر الکساندر معمار و نظریه‌پرداز این حوزه پرداخته می‌شود. از نظر او ماندگاری، «بی‌زمان بودن اثر» است که بر ذهن کاربر خود تأثیر می‌گذارد و در ذهن او جاودانه می‌شود. از دیدگاه وی برای جاودانه بودن اثر، کالبد خاصی مورد نیاز نیست. او یک حوض ساده در وسط یک باغ دورافتاده را جاودانه می‌خواند، زیرا برای او در یک لحظه «خاطره‌ای شیرین» ایجاد کرده که اکنون نیز شیرینی آن را در هر بار یادآوری آن صحنه احساس می‌کند (الکساندر ۱۳۸۶، ۸). الکساندر رمز ماندگاری را «کیفیت بی‌نام» می‌نامد و دست یافتن به آن را «آیین جاودان» بر می‌شمرد. این کیفیت از دل تاریخ و فرهنگ می‌روید ولی هرگز در گذشته محبوس نشده و از این روست که جاودان است. همان‌طور که شعر حافظ به علت توجه به مفاهیم و دردهای مشترک انسانی و قابل تأویل و تفسیر بودن در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون زنده و جاودان است. معماران ارگانیک نظریه‌پرداز نیستند و با آفریدن آثار خود جنبشی نسبتاً عمیق و ماندگار خلق کردند. چنانچه «رایت» در بیان ویژگی آثار خود از واژه‌ی

معماری پایدار بیشتر به تأمین آینده‌ای امن برای نسل‌های بعدی و همچنین استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر می‌پردازد که علاوه بر داشتن فناوری روز، حداقل دخالت را در چرخه اکوسیستم موجود داشته‌باشد. بنابراین به بعد اقتصادی و محیطی بیشتر از بعد اجتماعی توجه مبذول داشته است. به نظر می‌رسد اعتقادات و معنویت مردم یک جامعه در معماری پایدار اهمیت چندانی ندارد. چرا که معماری پایدار متعلق به سبک و دیدگاه خاصی نیست. آنچه که اهمیت دارد حداقل دخالت در طبیعت و منابع طبیعی است تا برای نسل‌های آینده باقی بماند. در جدول ۳ اصول معماری سنتی ایران و معماری پایدار از دیدگاه صاحب‌نظران و وجه اشتراک آن‌ها بیان شده‌است.

همچون آثار گلخانه‌ای و تخریب لایه‌ی اوزن به صورت جدی مطرح گردیده است (ستاری و دیگران ۱۳۹۱، ۳۵). در نمودار ۳ شاخص‌های پایداری، ارائه گردیده است.

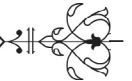
نمودار ۳. شاخص‌های توسعه پایدار؛
(مأخذ: سامانی و همکاران ۱۳۹۰، ۴۲)

از مطالب ارائه شده در این بخش می‌توان نتیجه گرفت

جدول ۳. ویژگی‌های معماری سنتی ایران و معماری پایدار؛ (مأخذ: نگارندگان)

منابع	ویژگی‌های بنیادین	دیدگاه
نصر ۱۳۷۴، ۴۹	۱. سیطره معنویت ۲. اتحاد زیبایی و سودمندی ۳. یکپارچگی و هماهنگی با محیط و شناخت عمیق مصالح ۴. خلق معماری بر پایه کیهان‌شناسی مقدس و دانش مقدس ۵. آمادگی برای پذیرش تغییر نیازها و تغییر شرایط و در همان حال وفادار ماندن به حقیقتی ازلی در همه دوره‌های معماری اسلامی ایران و به نحوی در ایران قبل از اسلام	معماری سنتی ایران
اردلان ۱۳۷۴، ۱۶	۱. الگوی مثالی بهشت ۳. الگوی مثالی بهشت ۴. نظام‌های فضایی مثبت ۵. نوآوری	۱. بینش نمادین ۲. انطباق محیطی
پیرنیا ۱۳۸۲، ۲۶	۱. نیاش ۳. خودبسندگی ۴. درونگرایی ۵.	۱. مردم‌واری ۲. پرهیز از بیهودگی
ابوالقاسمی ۱۳۸۴، ۷۶	۱. ابداع و طرح و اجرای بنا، حس یزدانی را بر حس زیبایی و نیکی مقدم داشته ۲. خلق محیطی روحانی برای نزدیکی به حق تعالی	۱. ابداع و طرح و اجرای بنا، حس یزدانی را بر حس زیبایی و نیکی مقدم داشته ۲. خلق محیطی روحانی برای نزدیکی به حق تعالی
دبیا، ۱۳۷۸، ۹۷ ۱۰۵	۱. انعکاس ۳. پیوند معماری با طبیعت ۴. تعادل موزون / توازن حساس ۸.	۱. درونگرایی ۲. مرکزیت ۳. شفافیت و تداوم ۶. هندسه ۵.
پورجعفر ۱۳۸۸	توجه به ارزش‌ها، باورها و هنجارهای جامعه (دینی و فرهنگی)	
ستاری ساربانقلی ۱۳۸۸	۱. تأثیرپذیری از شرایط فرهنگی و محیطی و اقلیمی ۲. هماهنگی و سازگاری با طبیعت و محیط زیست ۳. صرفه‌جویی در مصرف انرژی ۴. پاسخ درست به نیازهای عملکردی ۵. تأثیرپذیری از معماری بومی اما به صورت امروزی ۶. استفاده درست از مصالح هم از لحاظ بصری و هم زیست‌محیطی	معماری پایدار
نگارندگان	۱. یکپارچگی و هماهنگی با محیط ۲. جلوگیری از آلودگی محیط ۳. بکارگیری انرژی‌های طبیعی (تجدیدپذیر)	وجه اشتراک

اندیشه در معماری است تا بتوان آن ویژگی‌ها را به‌صورتی نو درآورد. به‌عنوان مثال می‌توان از بهره‌گیری از فضاهای واسط نام برد، از جمله سردر ورودی، پیش‌طاق، هشتی و دالان. فضاهای واسط پل ارتباطی بین داخل و خارج بنا هستند. این فضاها نمودی از فرهنگ جامعه در معماری ایرانی است که امروزه به استمرار وجود این‌گونه فضاها در معماری معاصر نیاز است.

۶. تعریف لغوی واژه معنا

اهمیت شناخت معنا و معنویت و چگونگی نمود و تداوم آن، می‌تواند باعث ایجاد هویت فرهنگی جدید همسو با اعتقادات و فرهنگ جامعه ایران شود؛ به‌طوری که متناسب با شیوه‌ی زندگی امروز باشد. اما بنابر ویژگی‌های بحث، ضروری است که به بیان تعریفی از واژه معنا و معنویت پرداخته شود (جدول ۴).

جدول ۴. تعریف واژه‌ی معنا در فرهنگ لغات؛ (مأخذ: نگارندگان)

معنی و تعریف معنا	مأخذ	ردیف
معین، ۱۳۷۱، ۴۲۴۳	قصد شده، مقصود، مراد؛ مفهوم کلام و مفهوم سخن؛ حقیقت؛ مطلب و موضوع؛ باطن.	۱
پورجعفر ۱۳۸۷، ۸	کیفیت یا حس یا استنباط حاصل از یک کلمه، نوشته، فکر و یا رفتار حاصل می‌شود.	۲

لینچ در تعریفی ساده اما کامل از معنی، آن را خاصیتی از محیط می‌داند که می‌تواند فرد را به دیگر جنبه‌های زندگی ارتباط دهد. وی در کتاب «سیمای شهر» معنا را همراه با هویت و ساختار، یکی از سه زمینه‌ای می‌داند که بر اساس آنها تصاویر ذهنی افراد از محیط، قابل تحلیل و تبیین است و آن را اینگونه تعریف می‌کند. معنا، سودمندی احساسی یا عملی عناصر محیط است. همچنین کاستلر، معنا را تجربه و خاطره برای مردم می‌داند (پورجعفر و همکاران ۱۳۸۷، ۸). بنابراین می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که «معنا» مؤلفه‌ای است که سبب ارزشمندی محیط، خاطره‌انگیزی و ایجاد هویت در فضا و مکان می‌گردد و مخاطب آن را درک می‌کند و ارتباط بین اجزای آن محیط و چگونگی شکل‌گیری فضا نمودی از مفاهیم و ارزش‌های یک جامعه است که می‌تواند در قالب فرم معمارانه بیان گردد.

با توجه به جدول ۳، طبق دیدگاه سید حسین نصر و دکتر ابوالقاسمی، می‌توان نتیجه‌گیری کرد آنچه باعث دوام و ماندگاری و جاودانگی در معماری ایران است، توجه به معنا و معنویت، به همراه توجه به فرهنگ، اقلیم و بستر طرح است.

به بیانی‌دیگر، ویژگی‌های اقلیمی بکار گرفته‌شده در معماری سنتی ایران، که به تفصیل توسط پژوهشگران توضیح داده شده‌است؛ در هماهنگی با فرهنگ ساکنان آن منطقه بوده‌است. اما بسیاری از بناهای معماری ایران دارای عناصر ساختاری و کالبدی هستند که در زمان ساخت بنا باعث پایداری آن بوده‌اند؛ اما امروزه کاربری خود را از دست داده‌اند و می‌توان گفت که تنها برای نسل‌های بعدی مانده‌اند و دیگر زنده و پایا در کاربری خود ایفای نقش نمی‌کنند. آنچه که امروز بیش از همه به آن نیاز است نه تقلید کورکورانه از ویژگی‌های معماری ایران، بلکه تدبیر و

۷. معنا و معنویت از دیدگاه صاحب‌نظران

دکتر پاکزاد (پاکزاد ۱۳۸۵، ۷۱-۷۴) در تعریف معنی، آن را همراه با فرم و عملکرد، یکی از سه مولفه سازنده هر پدیده‌ای می‌داند و تسریع می‌کند که معنا، ارزش، مفهوم و پیام (چه عقلی و چه احساسی) یک پدیده است. همچنین وی در تعریف حس معنی در یک محیط و فضا، آن را به مفهوم نقش‌انگیزی ذهنی و معنادار بودن مکان‌ها می‌داند. معنی مولفه‌ای است که ابتدا علم روانشناسی، در شاخه‌های متعدد خود مانند روانشناسی توپولوژی، روانشناسی گشتالت، محیط و رفتار، به آن اشاره داشت و سپس در علوم دیگری مانند نشانه‌شناسی، معنی‌شناسی و سیبرنتیک و علوم ارتباطات نیز گسترش یافت و امروزه به معماران و طراحان و برنامه‌ریزان شهری در شناخت بهتر و کامل‌تر کلیه جنبه‌های یک مجتمع زیستی کمک شایان توجهی می‌کند.

۸. معنا، معنویت و ماندگاری

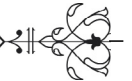
منظور از معنویت در این مقاله ارتباط با عالم روحانی است که در زبان لاتین به آن اسپینتوس (SPINTUS) می‌گفتند. این تعریفی است که سید حسین نصر نیز از معنویت بیان نموده است. همچنین ایشان معنویت را واقعیتی عینی می‌داند که شأن وجودشناسانه دارد و امکان حصول معنویت را صرفاً از طریق مجراهایی ممکن می‌داند که خداوند برای آن که بشر به آن عالم دست یابد؛ فراهم آورده است. با تکیه بر این موضوع مجراهایی که خداوند برای معمار و یا شهرساز به منظور دستیابی به عالم معنویت در آثارش فراهم ساخته است و می‌تواند به آنها تبلور فیزیکی در قالب ابنیه و فضای شهری ببخشد؛ همان ارتباطی است که او می‌تواند در طراحی بناها و فضاهای شهری باعالم روحانی برقرار سازد (پورجعفر ۱۳۸۲، ۵۱). هویت یافتن یک فضا با معانی نمادین و تبدیل شدن آن به مکان، احساس تعلق مردم را به آن فضا و مکان افزایش می‌دهد. همچنین وجود معنا و انگاره‌های معنوی آن چون ارزش‌ها، اعتقادات، مراسم، و آئین‌های دینی، روحانی و معنوی در هر بنا یا معماری یا مجتمع زیستی می‌تواند انسان را با روح آمیخته با آن که دارای سرچشمه‌های ایزدی است آشنا نماید؛ و موجبات پالایش ذهنی و روحی وی را سبب شود (پورجعفر و همکاران ۱۳۸۷، ۱۰). انگاره‌های معنوی می‌توانند تصور ذهنی به یاد ماندنی و مطبوعی را برای فرد رقم زنند؛ و حس تعلق به محیط و فضا را در وی به وجود آورد. از این رو وجود معنای خاص و بالادست انگاره‌های معنوی در هر پهنه، محیط و مجتمع زیستی، از واحدهای همسایگی و محله‌ها تا روستاها و شهرها و کلان‌شهرها، می‌تواند زمینه‌ساز ماندگاری و جاودانگی محیط و فضا و بروز مکان ماندگار گردد. در واقع معنا و انگاره‌های معنوی آن به سبب تقویت روابط و تعاملات اجتماعی و همچنین عدم تکیه بر منافع شخصی و تأکید بر منافع عمومی و عناصر روحانی در نهایت به ارزش‌های جامعه توجه خواهند کرد و این موضوع عامل مهمی برای ماندگاری و جاودانگی مکان محسوب می‌شود. به این ترتیب مکان نه‌تنها در یک مقطع تاریخی، بلکه در طول تاریخ مورد رسیدگی و احترام

قرار می‌گیرد و فضایی برای تقویت روحیه انسان‌ها و ارتقای روحانی آنها خواهد شد (پورجعفر ۱۳۸۲، ۵۱-۵۴). پدیده‌های ماندگار در طول زمان طولانی، می‌مانند و بار می‌گیرند و بخشی از خاطرات جمعی می‌شوند. به این ترتیب توجه به انگاره‌های سبب‌ساز ماندگاری فضا، که معنا و انگاره معنوی آن یکی از آنهاست؛ باعث می‌شود که حس تعلق به فضا بیشتر شود. در این حالت فضا دارای زمان دیگری غیر زمان حال می‌شود. تجربه‌ی فضا برای استفاده‌کننده دلپذیرتر، و قدرت تأثیرگذاری فضا نیز تقویت می‌شود و به تبع آن مکان فرصت بروز می‌یابد؛ به‌واقع از دیدگاه این پژوهش، چنین مکانی ماندگار و جاودانه است (پورجعفر و همکاران ۱۳۸۷، ۱۰).

۹. معماری زنده، معماری ماندگار

معماری زنده عبارتست از زنده بودن فضا به حس حیات، زنده بودن مخاطبان و برقراری ارتباط نزدیک آن‌ها با فضا. فضایی که مردم در آن، حس زنده بودن نداشته باشند و یا با آن ارتباط برقرار نکنند؛ ماهیتی خودپیرانگر دارد و محکوم به مرگ است (گلابچی ۱۳۹۱، ۱). معماری مطلوب، جز با شناخت انسان و نیازهای او میسر نیست. اگر انسان و ابعاد پنهان وجودی او شناخته شوند؛ می‌توان بر اساس این شناخت؛ معماری مطلوبی به مثابه اثری هنری که قابلیت ماندگاری دارد خلق کرد. برای اینکه اثر در گذر زمان رو به زوال نرود و همچنان یک اثر هنری قلمداد گردد؛ از بدو خلق باید گروه وسیعی از مخاطبان را مجذوب خویش سازد تا بتواند طی هزاره‌ها، در یادها و خاطره‌ها به عنوان یک اثر ماندگار، جاودانه شود (همان). اما بیان این نکته ضروری است که تحسین و جذب مخاطب تنها زمانی جاودانه و همیشگی می‌شود که هنرمند تنها به آنچه مردم در این زمان خواسته‌اند اکتفا نکند؛ بلکه افقی را برایشان بگشاید که همیشه و در همه زمان‌ها مورد نیاز و توجه مردم باشد و آنها از زبان‌های جذاب ولی مقطعی و زودگذر به لایه‌های متعالی‌تر فرازمانی و مکانی سوق دهد. او برای این کار باید پیش از مخاطب به آنجا دست یابد. تفاوت هنر والا و عامه‌پسند در همین است. هنر رواج گرفته عامه‌پسند دیری نمی‌پاید و در اندک زمان مُدی جانشین مُد دیگر می‌شود

(نقره کار و همکاران ۱۳۸۸، ۳۶).

کریستوفر الکساندر زنده شدن شهرها را وابسته به احیای «الگوهای مشترک» می‌داند. الکساندر می‌گوید برای آنکه دوباره به الگوی زبانی مشترک و زنده راه بگشاییم، باید نخست بیاموزیم که الگوهای پرمایه و حیات بخش را چگونه کشف کنیم (الکساندر ۱۳۸۶، ۲۱۴). برای کشف الگوهای زنده، همیشه باید کار را از مشاهده آغاز کرد. وقتی اولین بار الگویی را ببینید؛ می‌توان اغلب بلافاصله با احساس خود گفت که آیا احساس خوشی به شما می‌دهد یا نه ... اگر بعضی الگوها به ما احساس خوبی می‌بخشند از این روست که به انسجام بخشی ما کمک می‌کنند و در حضور آن‌ها با خودمان وحدت پیدا می‌کنیم و فقط همین احساس عمیق است که به طور مستقیم به تعادل نیروها و به ظهور واقعیت ارتباط دارد (گلابچی ۱۳۹۱، ۲۴۹). نقدهای بسیاری به نظریه کریستوفر الکساندر مطرح است دکتر مزینی آن را اینگونه بیان می‌کنند: مهمترین اشکالی را که از بعد مبانی نظری بر او وارد کرد؛ کم‌توجهی او به آرمان‌های معنوی است (نقره کار و سایرین ۱۳۸۸، ۳۸). بنابراین آنچه باعث و بانی شکل‌گیری اثر معماری ماندگار می‌شود؛ اثری که در ورای زمان و مکان قرار دارد؛ اندیشه‌ای با بن‌مایه‌های محکم و استوار است (پورجعفر و همکاران ۱۳۸۶، ۹۵). در معماری ایرانی آنچه باعث ماندگاری بنا می‌شود؛ توجه به ابعاد معنوی در معماری و نمود اعتقادات و فرهنگ مردم جامعه در معماری است که با حضور انسان تکامل می‌یابد و در ورای زمان ماندگار می‌گردد. در اینجا لازم است برای درک بهتر مقایسه پایداری با ماندگاری و آنچه که به عنوان معماری زنده مطرح شد؛ به طور خلاصه چند نمونه از آثار ارزشمند معماری ایران را نام برده و ضمن بیان الگوهای کهن، آن‌ها را از لحاظ ماندگاری و پایداری با هم مقایسه کنیم.

۱۰. زیگورات چغازنبیل

زیگورات چغازنبیل (تصویر ۱) در جنوب شهر شوش، از جمله بناهای مقدسی است که عناصر تفکر آمیخته با تقدس در آن دیده می‌شود. زیگورات چغازنبیل بنایی بر اساس طرح ماندالایی است. بنایی چندطبقه و به صورت

مربع که طبقه‌ی اول آن از طبقات بالایی بزرگتر و وسیع‌تر است. در اطراف این بنای مربع شکل، حصارهای دایره‌ای و دروازه‌هایی در چهارجهت وجود دارد که تداعی کننده طرح ماندالاست و در مرکز آن بنای زیگورات قرار دارد (گلابچی ۱۳۹۱، ۸۶). ماندالا یکی از نمادهای کهن است که معمولاً دایره‌ای است که یک مربع را محصور می‌کند. نادراردلان «ماندالا» را اینگونه تعریف می‌کند: برجسته‌ترین بیان برهم کنش دایره و مربع در هنر سنتی ماندالاست که در تمام فرهنگ‌های بشری به فرم‌های مختلف ارائه شده است. ماندالا به عنوان بازتاب جهان و فرآیندهای جهانی درون تمام موجودات، به وسیله اعداد و هندسه عمل می‌کند، با وحدت شروع می‌کند؛ به واسطه تجلی حرکت می‌کند و دوباره به وحدت باز می‌گردد. در یک آن ابدیت بهشت و به صورت یک نظریه و ناپایداری آن به مثابه یک حقیقت دنیوی را مرور می‌کند. به بیان درونی ماندالا عبودیت عارف را به عمیق‌ترین معنای کلمه برمی‌انگیزد؛ یعنی تسلیم نفس (اردلان ۱۳۹۰، ۶۱). مورد دیگری که در ارتباط با این بنا وجود دارد استفاده از اعداد مقدس است. عدد چهار، نشان‌دهنده چهار جهت اصلی، بازوان صلیب، چهار بهشت و... است. چهار در عهد قدیم، عددی نمادین است. مثل چهار رودخانه بهشت و ... وجود عدد چهار در معماری مذهبی نیز بسیار مشهود می‌باشد. در فرهنگ زرتشت پارادایس (بهشت)، مربع (مستطیل) شکل و دارای چهار درب (دروازه) هستند. مساجد ایرانی-اسلامی، گاه چهارایوانی (در چهار ضلع) هستند. زیگورات معبد چغازنبیل نیز دارای چهار درب ورودی است. به نظر می‌رسد که این موضوع می‌تواند با کهن‌الگوی چلیپا ارتباط پیدا کند. از جمیع نقل قول‌های فوق و اظهارات بیان شده می‌توان چنین نتیجه گرفت که صرف داشتن الگوهای کهن، دلیل بر ماندگاری و زنده بودن بنا نیست؛ باید به این نکته توجه نمود که در بناهای ماندگار هم فرهنگ و هم مذهب مورد توجه قرار گرفته است و آنهایی که وابسته به ادیان الهی هستند و پیروان فراوان دارند؛ ماندگاراند.

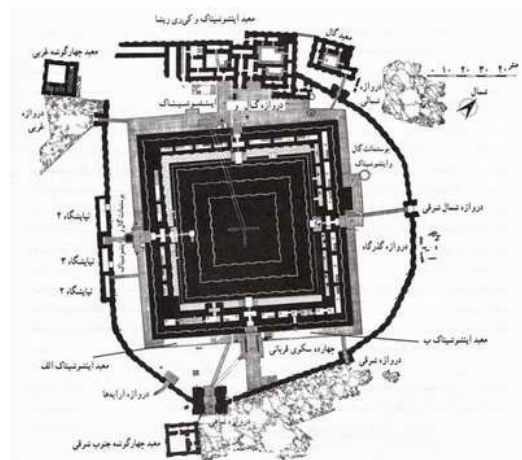
آن‌ها در ماندگاری می‌تواند در معماری نقش آفرین باشد. در این بنا هم توجه به محورهای اصلی میدان تداعی‌کننده‌ی الگوی چلیپایی است؛ بطوریکه در میدان نقش جهان، فضا متعلق به زمان خاصی نیست. آنچه که مهم است اینست که الگوی ماندگاری که در طراحی میدان نقش جهان به‌کاررفته آن‌چنان با فضا پیوند خورده‌است که هنوز هم همانند گذشته، کاربری خود را دارد. در این فضا عنصر معنویت علاوه بر هندسه قدسی، با وجود دو مسجد در این مکان ظهور می‌یابد و وجود مساجد هم دلیلی برای حضور انسان در این مکان است؛ همچنین وجود بازار قیصریه، که خود دلیل دیگری برای جذب مخاطب است.

۱۲. بازار تبریز

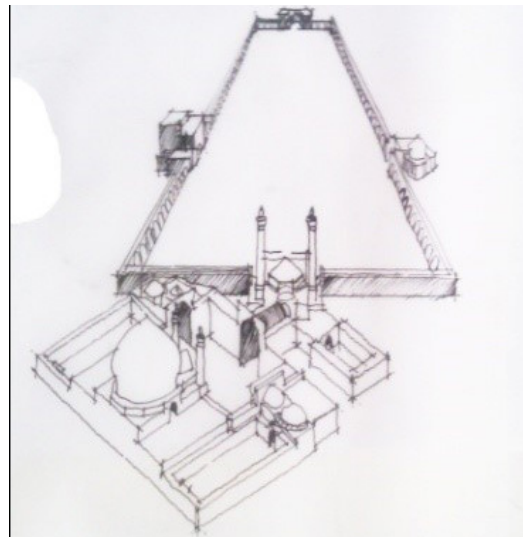
نظر به ثبت جهانی بازار تبریز در یونسکو، در سال ۱۳۸۹ در اینجا به این اثر ارزشمند اشاره شده‌است. بازار تبریز به‌مثابه بزرگترین مجموعه آجری جهان، به‌وسعتی حدود سی هکتار و طولی معادل پنج و نیم کیلومتر راسته در فاصله سال‌های ۱۲۵۵ تا ۱۲۷۵ ساخته شده و مجموعه‌ای بی‌نظیر از تمام تکنیک‌های سازه طاقی در آن بکارگرفته شده‌است (پارسی ۱۳۸۸، ۵۵). در جدول ۵، اصولی که در طراحی این مجموعه مورد استفاده قرار گرفته؛ بیان شده است.

بازار تبریز نماینده مطمئن و دیرپای فرهنگ و اجتماع گذشته شهر تبریز است و تنها محلی است که در آن تجارت، مذهب و فرهنگ و عوامل اجتماعی بهم پیوسته است؛ از این رو محل برخورد عقاید و تماس افکار و فرهنگ گروه متحد شهری با گروه‌های روستایی و قبیله‌ای و فرهنگ وابسته است (سامانی و همکاران ۱۳۹۰، ۵۲).

نکته‌ی دیگر، قرارگیری فضاها در کنار یکدیگر و وجود فرهنگ‌های متنوع که سبب ایجاد محیطی سالم می‌نماید. همچنین قرارگیری فضاهای تجاری در مجاورت مسجد (عنصر معنوی) خود سبب جذب مخاطب به فضای بازار و زنده ماندن آن می‌نماید. بنابراین بازار تبریز علاوه بر رفع نیازهای اقتصادی به بعد معنوی و اجتماعی زندگی انسان توجه داشته و این خود سبب سرزندگی بیشتر این فضا شده است.

تصویر ۱. نقشه زیگورات چغازنبیل، شوش؛ (مأخذ: www.naghsh-negar.ir)

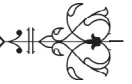

تصویر ۲. میدان امام (نقش جهان)، اصفهان؛ (مأخذ: نگارندگان)

۱۱. مجموعه مذهبی-سیاحتی میدان نقش جهان

میدان نقش جهان (تصویر ۲) از شاهکارهای معماری ایران در دوره صفویه است و بر اساس الگوی چلیپا که از طرح‌های ماندالایی است؛ طراحی شده‌است. مسجد امام، سردر قیصریه، عمارت عالی قاپو و مسجد شیخ لطف الله اعضای چلیپا هستند (گلابچی ۱۳۹۱، ۸۰). اگرچه به نظر می‌رسد در این زمینه تا حدودی اغراق شده‌است و فلسفه‌ی ماندالا بیشتر در مذاهب هندو و بودایی شکل گرفته‌است؛ لیکن بحث الگوهای معنوی و مقدس و نقش

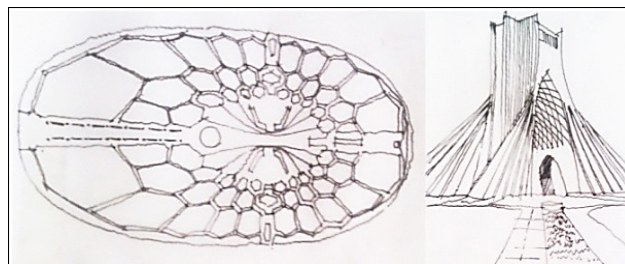
جدول ۵. ویژگی‌های معماری بازار تبریز؛ (مأخذ: نگارندگان)

اصول و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری بازار تبریز	تجلی کالبدی اصول
خصوصیات طبیعی و اقلیمی منطقه جهت استقرار مناسب بازار	- کاروانسراها کاملاً محصور و مستطیل شکل جهت کاهش سطح تماس خارجی با فضای خارج - در کاروانسرا، تالار مرکزی و اتاق‌های مسافران در وسط و اصطبل در اطراف آن‌ها
بافت فشرده در پلان ایجاد فضاهای حائل	- نسبت کم ارتفاع به عرض در راسته بازار و اتاق‌ها در کاروانسرا و اصطبل
سقف کوتاه	- پایه‌ها و دیوارهای کاروانسراها سنگی است (مصالح بوم‌آورد)
استفاده از مصالح مناسب جداره‌ها ضخیم و تا حد امکان خالی از روزن عدم اتلاف گرما صرفه‌جویی در مصرف سوخت	- پایه‌ها و دیوارهای قطور جهت تحمل بار طاق‌ها - کاروانسرا تا نیمه داخل زمین قرار گرفته - بازشوهای کاروانسراها، بسیار اندک و کوچک - عدم قرارگیری در ورودی کاروانسرا در مقابل بادهای سرد زمستانی - محافظت در ورودی کاروانسرا در مقابل سرما، از طریق هشتی ورودی
عدم آلودگی محیط سازگاری با محیط عدم تولید آلاینده‌های سمی	- وجود کاربری‌های سازگار با محیط زیست - استفاده از عناصر سبز و آب در معماری فضاها - اولویت با عابر پیاده و عدم امکان دسترسی وسائل نقلیه به بازار

۱۳. میدان آزادی

میدان آزادی طرحی ماندالایی دارد. خیابان‌های شهری در چهارجهت به چهار محور مسیر پیاده، سپس به چهارتاق کیهانی و در نهایت همه این خطوط به مرکز این ماندالای سه بعدی که مرکز آن به سوی آسمان و کیهان اوج می‌گیرد؛ منتهی می‌شود (گلابچی و همکاران ۱۳۹۱، ۹۱).

این بنا با توجه به دوره‌های تاریخی و بیان عظمت ایران، به آینده نیز توجه داشته و این ویژگی آن سبب شده تا این بنا به یک زمان خاص تعلق نداشته باشد. این بنا نمودی مدرن از تلفیق سبک‌های معماری دوران‌های مختلف ایران است؛ البته برای آنکه در این بنا از طرح ماندالا استفاده شده است؛ چندان پایه و اساس مستندی وجود ندارد (تصویر ۳).

تصویر ۳. میدان آزادی؛ (مأخذ: نگارندگان)

۱۴. تدوین پرسشنامه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق همانطور که در ابتدا بیان شد؛ با استفاده از روش پرسشنامه به بررسی و آزمون فرضیه‌های مورد نظر نیز پرداخته شده است. جهت آزمون فرضیه، ۱۰ سؤال به شرح ذیل تدوین و اطلاعات مربوط به آن جهت آزمون

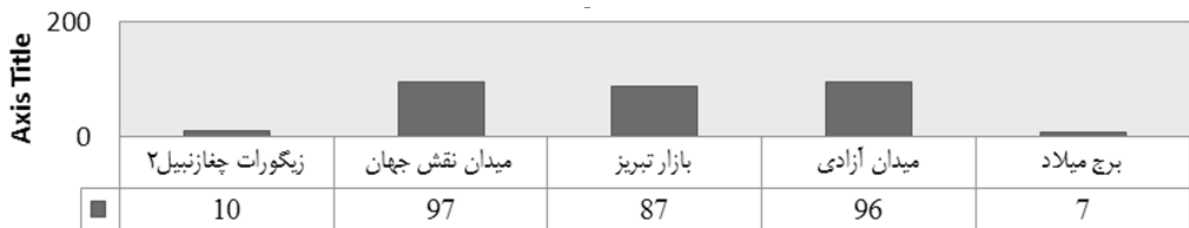
فرضیه، ۱۰ سؤال به شرح ذیل تدوین و اطلاعات مربوط به آن بواسطه ۱۰۰ تن از صاحب‌نظران و کارشناسان در حوزه معماری مورد سنجش قرار گرفت و نتایج آن در جدول ۶ و نمودار ۴ آمده است.

جدول ۶. تدوین سؤالات پرسشنامه و تحلیل داده‌ها؛ (مأخذ: نگارندگان)

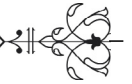
سؤال	سؤالات	کم	متوسط	زیاد
۱	توجه به ابعاد معنوی در یک بنا تا چه اندازه در ماندگاری آن بنا تأثیر دارد؟	۸%	۱۲%	۸۱%
۲	وجود انگاره‌های معنوی علاوه بر بیان اعتقادات جامعه می‌تواند باعث ایجاد حس تعلق در یک بنا خواهد شد؟	۲%	۴%	۹۴%
۳	عامل معنویت به چه میزان در ماندگاری بنا نقش خواهد داشت؟	۶%	۱۱%	۸۳%
۴	توجه به ابعاد فرهنگی از جمله آداب و رسوم، اعتقادات و سنن جامعه چه میزان در ماندگاری آن بنا تأثیر دارد؟	۳%	۶%	۹۱%
۵	توجه به انسان و حضور او در فضا به چه میزان در ماندگاری آن بنا تأثیر دارد؟	۲%	۸%	۹۰%
۶	استفاده از الگوهای کهن و مشترک تا چه اندازه در ماندگاری آن بنا تأثیر گذار است؟	۱۵%	۵%	۸۰%
۷	توجه به بعد اجتماعی انسان و وجود تعاملات اجتماعی در یک مجموعه تا چه اندازه می‌تواند در ماندگاری یک بنا تأثیر گذار باشد؟	۲%	۱۱%	۸۷%
۸	به ارمغان آوردن بهترین‌های گذشته در معماری دوران معاصر می‌تواند در ماندگاری بنا تأثیر گذار باشد؟	۸%	۱۲%	۸۰%
۹	توجه به تکنولوژی و فن به چه میزان در ماندگاری آن بنا تأثیر دارد؟	۱۸%	۱۲%	۷۰%
۱۰	کدامیک از بناهای زیر ماندگار و زنده اند؟ ۱- معبد چغازنبیل / ۲- میدان نقش جهان / ۳- بازار تبریز / ۴- برج آزادی / ۵- برج میلاد	نتایج در نمودار ۴ بیان شده است		

نمودار ۴. تحلیل سؤال ۱۰ پرسشنامه؛ (مأخذ: نگارندگان)

با توجه به جدول ۶ و نمودار ۴ می‌توان نتیجه‌گرفت که انگاره‌های معنوی و وجود فضای روحانی در معماری یک بنا به همراه ویژگی‌های فرهنگی و توجه به حضور مؤثر انسان در فضا، می‌تواند در ماندگاری بنا مؤثر باشد. بنابراین برای دستیابی به یک معماری ماندگار باید اندیشه‌ای بس عمیق وجود داشته‌باشد. پیرو بررسی‌های صورت گرفته، عوامل مؤثر بر ماندگاری یک بنا مطابق جدول ۷ طبقه‌بندی شده‌اند.

جدول ۷. عوامل مؤثر بر ماندگاری بنا و ویژگی های آن؛ (مأخذ: نگارندگان)

ردیف	عوامل مؤثر در ماندگاری	ویژگی ها
۱	معنا	- انعکاس عناصر روحانی و در نهایت آرمان ها و ارزش ها و باورهای آئینی جامعه - ایجاد حس تعلق به مکان با استفاده از انگاره های معنوی در هر جامعه
۲	فرهنگ	- توجه به آداب و رسوم و سنت های ملی
۳	حس تعلق	- استفاده از سنت (نه به معنای تقلید کورکورانه) - آشنا بودن فضا برای مخاطب
۴	نیازمندی های اساسی انسان	- کیفیت حضور انسان در مکان - نحوه ی برقراری ارتباط انسان با بنا - پاسخگویی به نیازهای زمانی و مکانی انسان (مخاطب) - خاطره انگیزی و ایجاد حس تعلق به فضا - مرتفع نمودن نیاز انسان به زندگی اجتماعی با در نظر گرفتن فضاهایی برای تعاملات اجتماعی
۵	کهن الگوها	- طرح ماندالا، گذار قدسی - اسپیرال کیهانی، ستون کیهانی، کوه کیهانی - گنبد کیهانی، تاق کیهان و ...
۶	احترام به طبیعت	- استفاده از انرژی های تجدیدپذیر - جلوگیری از آلودگی محیط زیست - هماهنگی فرم بنا با بستر طرح
۷	توجه به مبانی زیبایی شناسی	
۸	نوآوری در عصر مربوط به آن اثر	
۹	منحصر به فرد بودن اثر (Unique)	

۱۵. یافته ها

به عنوان جمع بندی، بناهایی که در این پژوهش به آن ها اشاره شد؛ در جدول ۸ بررسی شده است.

جدول ۸. مقایسه ی مفهوم ماندگاری و پایداری در آثار معماری ایران؛ (مأخذ: نگارندگان)

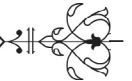
ویژگی ها	نام بنا	زیگورات چغازنبیل	میدان نقش جهان	بازار تبریز	میدان آزادی
معماری ماندگار	توجه به معنویت	عبادتگاه خدایان ایلام	وجود دو مسجد در این مجموعه	وجود مسجد در مجاورت بازار	توجه به عناصر برگرفته از معماری سنتی ایرانی (رنگ فیروزه ای، طاق کسری، جزئیات معماری ایرانی)
توجه به فرهنگ	توجه به فرهنگ	استفاده از عناصر معماری ایران	استفاده از عناصر معماری ایرانی-اسلامی و توجه به مذهب	استفاده از عناصر معماری ایرانی-اسلامی و توجه به مذهب	استفاده از عناصر معماری ایرانی-اسلامی و توجه به مذهب
تداوم تاریخی و حس تعلق	تداوم تاریخی و حس تعلق	استحکام و ایستایی بنا و استفاده از مصالح بوم آورد	تداوم کاربری بنا	تداوم کاربری بنا	پیوند معماری ایران در دوره های مختلف
احترام به طبیعت	احترام به طبیعت	هماهنگی با طبیعت و استفاده از فرم های هرم گونه ی الهام گرفته از طبیعت مانند تپه ها و کوه ها	ارتفاع کم	توجه به ویژگی های اقلیمی و حداکثر استفاده از قابلیت های محیط	تعریف محدوده فضا با کاشت ردیفی از درختان چنار

شناخت انسان و نیازهایش	توجه به نیازهای معنوی (انسان) ستایش و نیایش	اجرای مراسم آیینی، ورزشی، اقتصادی	نیازهای اقتصادی	اجرای آیین و مراسم ملی
الگوی کهن	الگوی معنوی شبیه ماندالا	(چلیپا) صلیب	مجموعه‌ای از اشکال مربع، مستطیل در نما، مقطع و پلان بازار و فضاهای وابسته به آن مانند تیمچه‌ها، سراها و...	مستطیل و - مربع ترکیبی شبیه ماندالا
توجه به مبانی زیبایی‌شناسی	تقارن، تداعی‌کننده صلابت کوه‌ها	تقارن، تکرار، ریتم، شکست	تقارن، ریتم، وحدت، توازن، تنوع، هماهنگی، مقیاس انسانی، تضاد رنگی	تقارن، ریتم، وحدت، هماهنگی
نوآوری در اثر	دسترسی به بنا به صورت مورب به دلیل اعتقادات مذهبی	طرح میدانی در مقیاس ملی	چهارتاقی با پوشش گنبد با دهانه‌های متفاوت، استفاده از رنگ سرخ و بندکشی سفید، ترکیبی از تاق و تویزه‌های گوناگون	نمود مدرن از ادوار مختلف تاریخ ایران
منحصر به فرد بودن اثر	مقیاس یادمانی بنا در دوران پیشین	طرح میدانی با این وسعت تا این زمان وجود نداشته	وسعت و نوع معماری خاص از لحاظ بافت و تکسچر و رنگ	نماد شهر تهران و انتخاب طرح از طریق مسابقه معماری
معماری پایدار	بعد اقتصادی	توجهی نشده است	ایجاد فرصت‌های شغلی	وجود فضاهای تجاری در اطراف آن
بعد اجتماعی	گردهمایی اقشار مختلف برای انجام مراسم مذهبی	ایجاد اجتماع صنفی و محلی و سلامت محیط کار بواسطه سلامت اجتماعی	ایجاد اجتماع صنفی و محلی و مذهبی و سلامت محیط کار بواسطه سلامت اجتماعی	اجرای مراسم ملی و وجود فضاهای تجاری و فرهنگی
بعد محیطی	توجهی نشده است	توجه به اقلیم	استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر	توجه به فضای سبز و ایجاد محصوریت بوسیله درختکاری
بررسی ماندگاری و پایداری	نه ماندگار است نه پایدار	هم ماندگار است هم پایدار	هم ماندگار است و هم پایدار	هم ماندگار است و هم پایدار
توضیح	این بنا، کاربری اصلی خود را از دست داده است و تنها همانند یک مانومنت کاربری دارد.	در طول تاریخ، کاربری این بنا تغییر نکرده و تنها در قسمت محوطه بنا قدری تغییر داریم. زندگی در آن به همان صورت اولیه ادامه دارد. دلیل ماندگاری آن علاوه بر معنویت و وجود الگوهای مشترک، وجود انسان است.	در این مجموعه، به بعد معنوی، اجتماعی و فرهنگی به موازات بعد اقتصادی توجه شده است. بنابراین این مجموعه همواره زنده و ماندگار است.	این بنا یک المان شهری ماندگار است که هم به فرهنگ ایران توجه دارد (استفاده از معماری ایرانی و اسلامی) و هم به الگوهای کهن.

۱۶. نتیجه گیری

با استناد به مطالب یاد شده می توان نتیجه گرفت که ماندگاری از لحاظ کالبدی از اهداف پایداری محسوب می شود؛ چرا که بدون توجه به اصول و مبانی ایستایی و مقاومت ابنیه، هیچ بنایی نمی تواند ماندگار باشد. آنچه که مشخص است اینست که امکان مرزبندی مشخص بین این دو واژه دشوار است. آنچه به عنوان ماندگاری در معماری بیان شد؛ داشتن یک معماری «زنده و پویا» است که منحصر به زمان خاصی نیست، بلکه در تاریخ ماندگار و جاودانه است. ماندن یعنی وجود جسم و روح توأم با هم. هم کالبد جسم بماند و هم روح آن. ماندگاری نوعی تداوم تاریخی و تداوم فرهنگی به همراه زنده بودن بنا تلقی می شود. زنده بودن بنا همان پیوندی است که بین گذشته و حال و آینده به وجود می آید و منجر به تشخیص هویت می شود.

از جدول ۸ چنین بر می آید که استفاده از الگوی مشترک می تواند شرط لازم برای ماندگاری بنا باشد؛ اما شرط کافی برای ماندگاری و جاودانی بنا نیست؛ چه بسا بنای چغازنبیل یا تخت جمشید که از این الگوها استفاده کرده اند؛ اما تنها به عنوان یک بنای تاریخی مانده اند؛ ولی جاودانه نشده اند. می توان عدم حضور معنویت و نقش انسان در فضا را

یکی از دلایل این بحث دانست. چرا که با حضور انسان و شناخت اوست که فضا زنده می ماند. پس آنچه لازم است تا بنایی ماندگار و جاودانه شود؛ اینست که عنصر معنویت در معماری حضور یابد و هم بتواند مخاطب را جذب کند. پس نباید معماری به گونه ای باشد که تحت تأثیر شرایط زودگذر و مد روز و برای جنبه های صرفاً منفعت طلبانه قرار گیرد؛ بلکه باید فضای خلق شده را با انسان زمینی، عالم معنا و طبیعت پیوند دهد.

آنچه امروز در معماری شاهد آن هستیم نبود «معنی» در معماری است چرا که معمار به جای توجه به ذات باری تعالی که مظهر جاودانگی است؛ و همچنین نیازهای واقعی انسان به عنوان «خلیفه اله» و الگوهای فرهنگی که با اندک تغییری می توان آن ها را به شکل امروزی بیان نمود؛ خود را به امکانات و تکنولوژی و ابزارها متصل می بیند؛ که همگی جنبه های مصرفی و زودگذر دارد؛ به زبانی دیگر ابزارها جای هدف را گرفته اند. با استناد به مطالب ارائه شده در این پژوهش تفاوت اصلی معماری ماندگار با پایدار را می توان در «بی توجهی به معنی، ظهور و نمود عنصر معنویت» دانست. این پدیده موجب حفظ فرهنگ، هویت و سرمایه فرهنگی در هر جامعه می شود.

منابع

۱. ابوالقاسمی، لطیف. ۱۳۸۴. هنر و معماری اسلامی ایران. به کوشش علی عمرانی پور. تهران: انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی.
۲. آذربایجانی، مونا، و سید مجید مفیدی. ۱۳۸۲. مفهوم معماری پایدار. در مجموعه مقالات سومین همایش بهینه سازی مصرف سوخت در ساختمان. تهران: سازمان بهینه سازی مصرف سوخت کشور.
۳. اردلان، نادر. ۱۳۷۴. معماری ایران در سخن چهار نسل از معماران صاحب نظر. مجله آبادی (۱۹): ۱۶-۴۹.
۴. _____، و لادن بختیار. ۱۳۹۰. حس وحدت. ترجمه ی ونداد جلیلی. تهران: انتشارات علم معمار.
۵. الکساندر، کریستوفر. ۱۳۸۶. معماری و راز جاودانگی. ترجمه ی مهرداد قیومی بیدهندی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۶. آیوازیان، سیمون. ۱۳۷۶. حفظ ارزش های معماری سنتی در معماری معاصر. نشریه هنرهای زیبا (۲): ۴۳-۵۱.
۷. _____، ۱۳۸۵. جست و جویی برای دستیابی به هنر و معماری متعالی. مجله معماری و فرهنگ (۲۵): ۱۰-۵.
۸. بحرینی، سید حسین، و رضا مکنون. ۱۳۸۰. توسعه ی شهری از فکر تا عمل. فصلنامه محیط شناسی ۲۷: ۴۱-۶۰.
۹. پارسی، فرامرز. ۱۳۸۴. بازار تبریز. معمار (۳۳): ۱۰۶-۱۱۱.
۱۰. پاکزاد، جهان شاه. ۱۳۸۲. کیفیت فضا. فصلنامه آبادی (۳۷): ۱۰۰-۱۱۱.
۱۱. _____، ۱۳۸۵. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی.

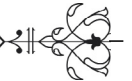

۱۲. پالاسما، جوانی. ۱۳۸۵. *تعهد اجتماعی و معمار خودمختار*. ترجمه‌ی رسول مجتبی پور. *مجله‌ی معماری و شهرسازی* (۳۸-۳۹): ۱۹-۲۵.
۱۳. پورجعفر، محمدرضا. ۱۳۸۲. جاودانگی در شهرسازی با نگاهی به شهر رم. *ماهنامه شهرداری‌ها* (۵۴): ۵۱-۵۴.
۱۴. _____، رضا اکبریان، مجتبی انصاری، و حسن‌علی پورمند. ۱۳۸۶. رویکرد اندیشه‌ای در تداوم معماری ایران. *صفه* ۱۶ (۴۵): ۹۰-۱۰۵.
۱۵. _____، علیرضا صادقی، و زاهد یوسفی. ۱۳۸۷. بازشناسی اثر معنا در جاودانگی مکان، نمونه موردی: روستای هورامان تخت کردستان. *مجله مسکن و محیط روستا* (۱۲۵): ۲-۱۷.
۱۶. _____، ۱۳۸۸. *مبانی بهسازی و نوسازی بافت قدیم شهر*. تهران: انتشارات پیام.
۱۷. پیرنیا، محمدکریم. ۱۳۸۲. *آشنایی با معماری اسلامی ایران*. تهران: انتشارات علم و صنعت.
۱۸. دهخدا، علیاکبر. ۱۳۷۷. *لغت‌نامه‌ی دهخدا*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، مؤسسه‌ی دهخدا.
۱۹. دیبا، داراب. ۱۳۷۸. الهام و برداشت از مفاهیم بنیادی معماری ایران. *مجله معماری و فرهنگ* (۱): ۹۷-۱۱۱.
۲۰. زاهدی، شمس السادات، و غلامعلی نجفی. ۱۳۸۵. بسط مفهومی توسعه‌ی پایدار. *فصلنامه‌ی مدرس علوم انسانی* ۱۰ (۴): ۴۳-۷۶.
۲۱. زندیه، مهدی، و سمیرا پروری نژاد. ۱۳۸۹. توسعه‌ی پایدار و مفاهیم آن در معماری مسکونی ایران. *فصلنامه‌ی علمی پژوهشی مسکن و محیط روستا* (۱۳۰): ۲-۲۱.
۲۲. سامانی، قدسیه، و محمدرضا پورجعفر. ۱۳۹۰. بررسی شاخص‌های توسعه پایدار در طراحی بازار سنتی تبریز. *نشریه جغرافیا و مطالعات محیطی* (۲): ۴۱-۵۴.
۲۳. ستاری ساربانقلی، حسن، و نسیم ندری بنام. ۱۳۹۱. مقایسه‌ی تطبیقی شاخصه‌های معماری پایدار در دوران معاصر با آموزه‌های قرآن کریم. *مجله ادبیات و هنر دینی* (۴): ۷۳-۱۰۳.
۲۴. گلابچی، محمود، و آیدا زینالی فرید. ۱۳۹۱. *معماری آرکی‌تایی، کهن‌الگویی، الگوهای پایدار بنیادین*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۵. لنگ، جان. ۱۳۸۱. *آفرینش نظریه معماری*. ترجمه‌ی منوچهر مزینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۶. لینچ، کوین. ۱۳۷۶. *تئوری شکل خوب شهر*. ترجمه‌ی سید حسین بحرینی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۷. معین. ۱۳۷۱. *فرهنگ لغات معین*. تهران: انتشارات سپهر تهران.
۲۸. مفیدی شمیرانی، سید مجید، و مهدی اخترکاوآن. ۱۳۸۶. بررسی تحول جهانی شاخصه‌های توسعه‌ی پایدار. *در اولین کنفرانس ملی صنعت دانشجو و توسعه‌ی پایدار*. تهران: دانشگاه علم و صنعت ایران.
۲۹. نصر، سید حسین. ۱۳۷۴. یگانگی عمل و نظر در سخن متفکران معاصر. *مجله آبادی* (۱۹): ۴۶-۴۹.
۳۰. نقره‌کار، عبدالحمید، مهدی حمزه‌نژاد، و آيسان فروزنده. ۱۳۸۸. راز جاودانگی آثار معماری، تحلیلی بر نگرش‌های نوگرا، فرانگرا و رویکردهای فراگیرتر. *مجله‌ی علمی پژوهشی باغ نظر* ۶ (۱۲): ۳۱-۴۴.

References

1. Abolghasemi, Latif. 2005. *Art and Architecture of Islamic Iran*. Edited by Ali Omranipour. Tehran: Publications Department of Ministry of Housing and Urban Development.
2. Alexander, Cristopher. 2010. *The Timeless Way of Building*. Translated by Mehrdad Ghayyumi Bidhendi. Tehran: Shahid Beheshti University Publications.
3. Ardalan, Nader. 1995. Iranian Architect in the Words of Four Generations of Expert Architects. *Abadi* (19): 16-49.
4. _____, and Ladan Bakhtiar. 2011. *The Sense of Unity*. Translated by Vandad Jalili. Tehran: Elm-e Memar Publications.
5. Ayvazian, Symon. 1997. Preserve the Value of Traditional Architecture in Contemporary Architecture. *Honarha-ye-Ziba* (2): 43-51.
6. _____. 2004. Search to Achieve Excellence in Art and Architecture. *Journal of Architecture and*

Culture (25): 5-10.

7. Azarbayjani, Mona, and Seyyed Majid Mofidi. 2003. The Concept of Sustainable Architecture. In *3rd Conference on Fuel Conservation in Buildings*. Tehran: Iranian Fuel Conservation Organisation.
8. Bahreini, Seyyed Hossein, and Reza Maknoon. 2001. Sustainable Development: From Ideas to Actions. *Journal of Environmental Studies* 27: 41-60.
9. Dehkhoda. AliAkbar. 1998. *Dehkhoda Dictionary*. Tehran: Tehran University Publications, Dehkhoda Institute.
10. Diba, Darab. 1999. Inspiration and Interpretation of Fundamental Concepts of Architecture. *Journal of Architecture and Culture* (1): 97-111.
11. Gholabchi, Mahmood, and Aida Zeynali Farid. 2012. *Archetypal Architecture*. Tehran: Tehran University Publications.
12. Lang, John. 2002. *Creating Architectural Theory*. Translated by Manoochehr Mozayyeni. Tehran: Tehran University Publications.
13. Lynch, Kevin. 1997. *Theory of Good City Form*. Translated by Seyyed Hossein Bahreini. Tehran: Tehran University Publications.
14. Moein. 1992. *Moein Dictionary*. Tehran: Sepeher-e Tehran Publishing.
15. Mofidi Shemrani, Seyyed Majid, and Mahdi Akhtarkavan. 2007. *Exploring Global Change of Characteristics of Sustainable Development*. In 1st National Conference of Industry, Student and Sustainable Development. Tehran: University of Science and Technology.
16. Nasr, Seyyed Hossein. 1995. Equality of Theory and Operation of Architects in Contemporary Thinkers' Speech. *Abadi* (19): 46-49.
17. Noghrekar, AbdolHamid, Mahdi Hamzenejad, and Aysan Forozande, Eternity Secret of Architectural Works (In Modernism, Post Modernism and More Inclusive View). *Bagh-e-Nazar* 6 (12): 31-44.
18. Pakzad, Jahanshah. 2003. The Quality of Space. *Abadi* (37): 100-111.
19. _____. 2006. *Theoretical Principles and Urban Design Process*. Tehran: Ministry of Housing and Urban Development.
20. Palasma, Jovani. 2006. *Social Commitment and Self- Architect*. Translated by Rasool Mojtabapoor. *Memari va Shahrsazi* (38-39): 19-25.
21. Parsi, Faramarz. 2005. Bazaar of Tabriz. *Memar* (33): 106-111.
22. Pirnia, Mohammad Karim. 2003. *Introduction to Islamic Architecture of Iran*. Tehran: Science and Technology Publications.
23. Poorjafar, Mohammadreza. 2003. Eternity in Urban Planning With a Glance to Rome. *Monthly Journal of Municipalities* (54): 51-54.
24. _____, Reza Akbarian, Mojtaba Ansari, and Hasan Ali Pourmand. 2008. Conceptual Approach in Continuing Persian Architecture. *Soffeh* 16 (45): 90-105.
25. _____, AliReza Sadeghi, and Zahed Yousefi. 2008. Recognition the Effect of Meaning on Eternity of Place, Case Study: Hawraman-e-Takht Village in Kurdistan. *Journal of Housing and Rural Environment* (125): 2-17.
26. _____. 2009. *Fundamentals of Conservation and Renovation Old Fabric of Cities*. Tehran: Payam Publications.
27. Samani, Ghodsiye, and Mohammadreza Poorjafar. 2011. Exploring Charectristics of Sustainable Development in Design of Traditional Tabriz Bazaar. *Journal of Geography and Environmental Studies* (2): 41-54.
28. Sattari Sarbangholi, Hassan, and Nasibe Nadribenam. 2012. Comparative Study of Characteristics of Sustainable Architecture in Contemporary Years with the Teachings of Holy Quran. *Journal of Religious Art and Literature* (4): 73-103.
29. Zahedi, Shams al-Sadat, and Gholamali Najafi. 2006. Sustainable Development, a New Conceptual Framework. *Modarres Human Sciences* 10 (4): 43-76.
30. Zandiye, Mahdi, and Samira Parvarinezhad. 2010. Sustainable Development and its Implications on Residential Architecture in Iran. *Housing and Rural Environment* (130): 2-21.
31. <http://www.naghsh-negar.ir>

The Concept of Persistence in Islamic Architecture and comparing it to the Concept of Sustainability in Contemporary Architecture*

Faezeh Shafiyani Daryani *

Master of Architecture, Islamic Azad University of Qazvin

Mohammadreza Pourjafar**

Professor in Faculty of art & architecture-Tarbiat Modares University, Tehran

Alireza Ghobadi***

Assistant Professor, Faculty of Letters, Kharazmi University of Tehran & Karaj

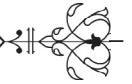
Received: 24/12/ 2014

Accepted: 07/03/2015

Abstract

The present paper is extracted from a purposeful research aiming at pondering on the recondite meaning of persistence in Iranian architecture during Islamic era and comparing it to the concept of sustainability and contemporary sustainable architecture. It seems that the literature is poor in terms of causes and factors of persistence in Iranian architecture. The limited literature in this area mostly includes descriptions of buildings and monuments of various periods of Iranian architecture. Due to closeness of the meanings of persistence and sustainability, no clear-cut border has been drawn between the two terms up to now. The present research aims at not only depicting the essential difference between the two terms of persistence and sustainability in Iranian Architecture, but also finding specifications and principles of persistent architecture and the factors affecting it. Therefore, this research is after finding the source and cause of persistence and perpetuity of Iranian architectural monuments inherited from old times. Iranian architecture has witness use of persistent patters that are being forgotten due to negligence on the part of contemporary Iranian architects as this valuable treasure and their passive acceptance of imported modern architecture.

Nowadays, one of the most important issues attracting Iranian architects is the necessity of persistence in contemporary architecture and revival of Iranian architecture. The authors of this paper hold that analysis of persistent and timeless architectural works and monuments for finding their common geometric patterns can help achieving a solution for grafting persistence on to architectural works. These phenomena play a significant role in the society from both cultural-structural and pragmatic aspects. It is noteworthy to say that finding patterns in common in persistent works doesn't mean merely copying them, but, giving them rebirth in the modern world with due regard to the needs of modern people as many of Iranian architectural works have structural-physical elements that were persistent

at their own time but have lost their use today and they are only inheritance for the coming generations and they are no longer live in their use. What needed most in the present era is not blind copying of the features of Iranian architecture, but is pondering on Iranian architecture and attempting to modernize its features.

In the present paper, first, the meanings of persistence and sustainability are presented and compared with each other and the viewpoints of scholars on persistence and sustainability are covered. The results of this research shows that living architecture is the cause of persistence and perpetuity of architecture in modern architecture as the case studies ChoghaZanbil Ziggurats, Naqsh -e- Jahan touristic - religious square, Tabriz Bazaar and Azadi Square can be mentioned. In terms of nature, this research is logical inference. Data was collected using library method and questionnaire techniques.

The research questions included: What is the principal difference between persistence and sustainability? What is the most important factor in persistence? What are the effective features and factors in persistence architecture? The results of this research suggest that the most important difference between persistence architecture and sustainable architecture is the factor of meaning and spirituality. Furthermore, regarding to culture, and use of persistent archetypes and ability to absorb addressees are among other differences between persistent architecture and sustainable architecture. It is noteworthy that meaning in this research is a factor that inspires value in the setting, engraves memories in addressee's minds, creates an identity in the space and place and the addressee understands that the interconnectedness of elements and formation of space are incarnations of the values and concepts of a community expressed in an architectural form. Persistence in architecture is a form of timeless state of living and dynamism that is persistent and lasting. Living means physique and spirit together, not only the physique should be live, but also it should be associated with soul. Persistence is held a kind of historical and cultural continuation in a living body. Living body means a connection between past, present and future that forms identity. What making Iranian architecture persistent is regard to spirituality and expression of the people's beliefs and culture in architecture that develops in the addressee and becomes perpetual. Nowadays, meaning is lost in architecture, as architect instead of paying attention to God, the origin of eternity, and the original needs of human being, as the caliph of God on earth, and cultural patterns that can be expressed in today's forms with a little modification, views man connected with technology, tools and facilities which are all transient and consumptive; in other words, tools have replaced targets. Based on the results of this research, the major difference between persistent architecture and sustainable architecture is disregard to meaning and emergence of spirituality that maintains culture, identity and cultural capital in any community. The things that can be admitted as a base to rely and create a new architecture.

Keywords: Persistence, Sustainability, Contemporary, Iranian –Islamic architecture.

Managing Director: vice chancellor for
research-Iran University of Science and Technology

Editor-in-chief: Abdol Hamid Noghreh Kar

Administrative Director:

Mohammad Mannan Raeesi

Administrative assistant:

AmirHosein Yousefi / Famela Memar Zanjani

Persian literary Editor:

Sara Motevalli, Mohammad Naghi Taskin Doost

English literary editor: Mojtaba Hakimollhi

Editorial Board Members:

Seyyed Gholam Reza Eslami: Associate Professor,
Tehran University

Hasan Bolkhari: Associate Professor, Tehran University

Mostafa Behzadfar: Professor,

Iran University of Science and Technology

Mohammad Reza Pourjafar: Professor,

Tarbiat Modares University

Mahdi Hamzeh Nejad: Assistant Professor,

Iran University of Science and Technology

Esmail Shieh: Professor, Iran University

of Science and Technology

Manoochehr Tabibian: Professor, Tehran University

Mohsen Faizi: Professor, Iran University

of Science and Technology

Hamid Majedi: Associate Professor, Science and

Research Branch, Islamic Azad University

Asghar Mohammad Moradi: Professor, Iran University

of Science and Technology

Gholam Hossein Memariyan: Professor, Iran University

of Science and Technology

Fatemeh Mehdizadeh: Associate Professor, Iran University

of Science and Technology

Mohammad Naghizade: Assistant Professor, Science and

Research Branch, Islamic Azad University

Ali Yaran: Associate Professor, Iran Ministry of Science,

Research and Technology

Design assistant: Eng AmirHosein Yousefi

Reviewers for Volume1, Number5:

Bahman Adibzadeh, Associate professor, Shahid
Beheshti University

Ali Asadpoor: Lecturer, Shiraz Art University

Mohammad Reza Bemanian: Professor, Tarbiat
Modares University

Parisa Hashempoor: Assistant Professor, Tabriz
Islamic Art University

Heidar Jahan Bakhsh: Assistant Professor, Payam
Noor University

Mahdi Khakzand: Assistant professor, Iran
University of Science and Technology

Gholam Hosein Memarian: Professor, University
of Science and Technology

Abolfazl Meshkini: Assistant professor, Tarbiat
Modares University

Salahedin Molanaei: Assistant Professor,
University of Kurdistan

Asghar Moradi: Professor, Iran University of
Science and Technology

Masood Nari Qomi: Lecturer, Kashan University

Mohammad Manan Raeesi: Assistant Professor,
Iran University of Science and Technology

Ali Mohammad Ranjbar kermani: Assistant
Professor, Qom University

Hasan Sajadzadeh: Assistant professor, Hamedan
Bu-Ali University

Ali Akbar Taghvaae: Associate professor, Tarbiat
Modares University

Behzad Vasiq: Assistant Professor
Jondy Shapoor University

Mohammad Hosein Zakari: Assistant professor,
Shiraz University

▣ **Mosque design patterns in contemporary architecture**

Mohammadjavad Mahdaveinejad / Mohammad Mashayekhi / Monireh Bahrami

▣ **Tuba concept's role in formation of illustrious Safavid domes**

Hadi Safaeipour / Gholam Hossein Memarian / Mommad Reza Bemanian

▣ **The Concept of Persistence in Islamic Architecture and comparing it to the Concept of Sustainability in Contemporary Architecture**

Faezeh Shafiyani Daryani / Mohammadreza Pourjafar / Alireza Ghobadi

▣ **Persian Garden as Healing Garden An Approach with Islamic Influences**

Karim Mardomi / Sedigheh Mirhashemi / Kasra Hassanpour

▣ **Chaharsofeh Pattern Typology at Iranian Architecture and Its Evolution**

Asadollah Jodaki Azizi / Seyyed Rasool Mousavi Haji / Reza Mehrafarin

▣ **Reviewing the characteristics of the entrance as a articulation and visual privacy in adjacent public space Case study; Laft port**

Mehran alialhesabi / Abolfazl ghorbani

▣ **Deciphering of Immovable Inscription Documents in World Heritage of Tabriz Historic Bazaar Complex**

Hossein Esmaeili Sangari / Vahid Eilaei